

Defensieopgave in Flevoland

Een gedeelde opgave,
een gezamenlijke route

Lelystad, juni 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding: Samenwerken met strategisch kompas	4
Defensie in beweging	5
Flevoland in beeld	6
Defensie	7
De eerste stap	8

Voorwoord

Flevoland staat aan het begin van een unieke transitie: bijdragen aan de nationale veiligheidsopgave én tegelijkertijd bouwen aan een innovatieve, veerkrachtige regio voor inwoners, ondernemers en natuur. De versterkte aanwezigheid van Defensie markeert een belangrijke fase in de nationale veiligheidsopgave, maar brengt ook stevige ruimtelijke en maatschappelijke vraagstukken met zich mee. In een regio waar ruimte schaars is en opgaven zich opstapelen, vraagt dit om een samenwerking die recht doet aan de complexiteit en dynamiek van dit moment. De regio strekt zich, bijvoorbeeld voor thema's als economie of mobiliteit, uit tot buiten onze provinciegrenzen.

Dit document 'Defensieopgave in beeld' geeft inzicht in hoe we het partnerschap tussen Flevoland en Defensie kunnen vormgeven. Als regio willen we graag een volwaardige partner zijn in de uitwerking van de defensieopgave, bij het vormgeven van vervolgonderzoeken en bij de bijbehorende gebiedsprocessen. Hiervoor hebben wij een inventarisatie gemaakt van mogelijke gesprekspunten voor het vervolgproces. Bij de samenstelling ervan is gebruik gemaakt van gesprekken met de medeoverheden.

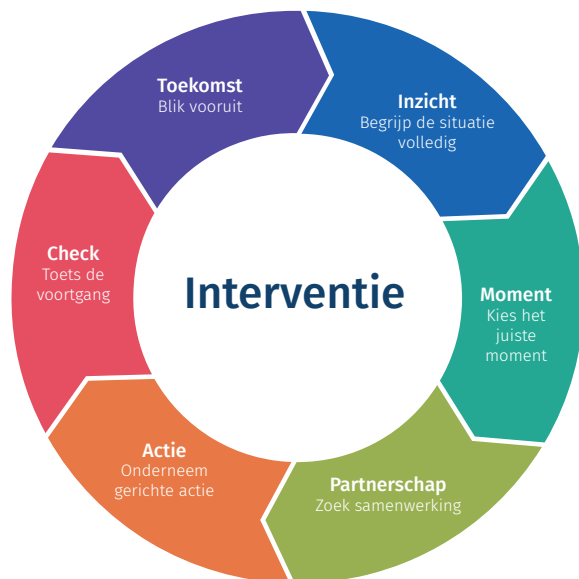
De inzet? Bijdragen aan een veiliger Nederland én aan een veerkrachtig Flevoland.

1. Inleiding: Samenwerken met strategisch kompas

Vrijheid, veiligheid en vrede zijn niet vanzelfsprekend. Om de maatschappelijke weerbaarheid te versterken, is een gezamenlijke inzet nodig van Rijk, Defensie én regio's. Het ministerie van Defensie heeft daarom een dringend beroep gedaan op de regionale overheden om bij te dragen aan een veiliger en weerbaarder Nederland én Europa.

De vraag komt bovenop andere grote opgaven voor wonen, economie, bereikbaarheid, water, bodem, natuur en energie. Voor die combinatie van opgaven is samenwerking essentieel. De context verandert snel, belangen verschuiven en kansen ontstaan soms onverwacht. Daarom kiezen we voor een aanpak die flexibiliteit en regie combineert: de interventiebenadering.

De interventiebenadering maakt het mogelijk om gezamenlijk te sturen, bij te sturen en te leren terwijl we handelen. Een interventie is geen eenmalige ingreep, maar een proces in beweging – waarin inzicht, samenwerking en actie elkaar steeds opnieuw voeden. Het verder uitwerken en tot uitvoering brengen van de defensieopgave vraagt ook van de regiopartijen de komende jaren veel extra inspanning en inzet. Bezien moet worden hoe hier invulling aan gegeven kan worden.

We nemen nu de eerste stap in het interventieproces: het creëren van inzicht. Met als doel om in de fasen hierna met Defensie tot gezamenlijk inzicht te komen en af te kunnen wegen welke interventies nodig zijn: waar gaan we versnellen, afstemmen, of bijsturen?

Leeswijzer: van defensieopgave naar regionale uitvoering

De structuur van dit werkdocument volgt het logische verband tussen nationale ontwikkelingen, regionale impact en gezamenlijke werkwijze:

- Defensie in beweging
- Flevoland in beeld
- Defensie in Flevoland
- De eerste stap

2. Defensie in beweging

Defensie groeit, om klaar te staan voor dreigingen nu en in de toekomst.

Nederland en Europa worden geconfronteerd met nieuwe veiligheidsuitdagingen. Om onze samenleving weerbaar te houden tegen dreigingen – van geopolitieke spanningen tot cyberaanvallen en desinformatie – is een brede, gezamenlijke inzet nodig.

De groei van Defensie vraagt om:

- Meer mensen: goed opgeleid en toegerust personeel;
- Meer materieel: moderne vliegtuigen, drones, wapensystemen en logistieke middelen;
- Meer digitale infrastructuur; veilige communicatienetwerken, datacenters, cyberbeveiliging en digitale trainingssystemen;
- Meer ruimte: voor oefenterreinen, kazernes, laagvliegzones en opslag;
- Meer samenwerking: met bondgenoten, bedrijven en kennisinstellingen.

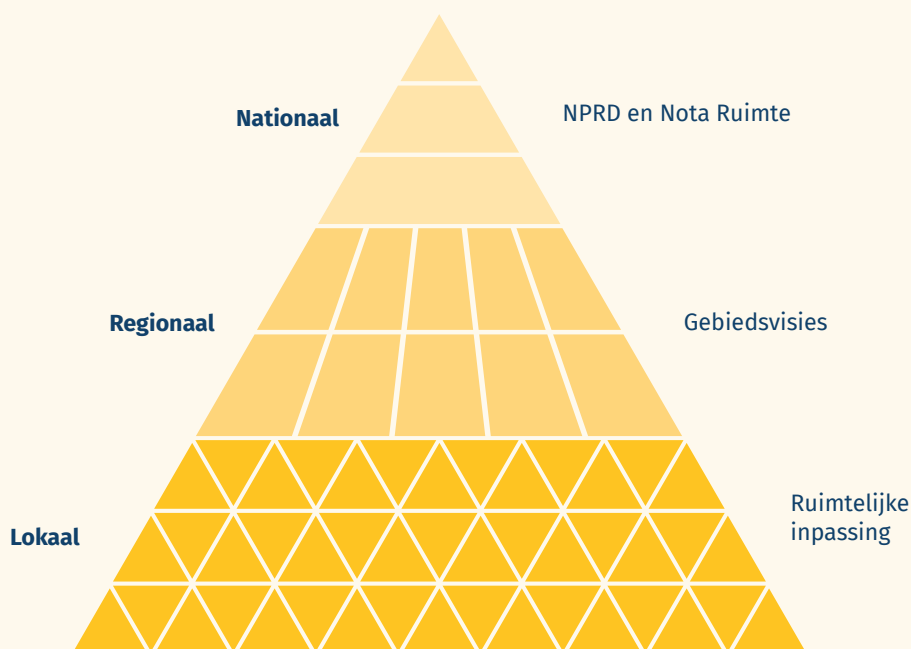
In de nationale beleidsvisie Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) worden locatiekeuzes voor de defensieonderdelen gemaakt. Deze worden ook in de Nota Ruimte opgenomen.

Daarna gaat Defensie met de regio's inzichtelijk maken wat de gevolgen zijn en hoe de verschillende ambities en opgaven in het gebied met elkaar te combineren zijn. Voor punten die schuren moeten er keuzes gemaakt worden en kan er sprake zijn van mitigatie of compensatie.

Deze “gebiedspuzzels” moeten leiden tot interbestuurlijke gebiedsvisies (regionaal niveau). Als start voor deze gebiedsvisies is het van belang om per locatie rekening te houden met een aantal vertrekpunten.

Op basis van de regionale gebiedsvisies volgt de ruimtelijke inpassing op lokaal niveau. Het Rijk, de Provincie, de zes gemeenten en het Waterschap vertalen de afspraken uit de gebiedsvisies in eigen besluiten.

Het kan hierbij gaan om het aanpassen van het omgevingsplan (bestemmingsplan), het nemen van een project- of luchthavenbesluit of het nemen/ programmeren van investeringsbesluiten voor bijvoorbeeld infrastructuur, campusontwikkeling of vastgoed.

3. Flevoland in beeld

Waarom Flevoland en samenwerking

De nationale veiligheidsopgave vraagt ruimte. In die zoektocht naar ruimte komt Flevoland nadrukkelijk in beeld. Niet alleen vanwege de fysieke beschikbaarheid van ruimte, maar ook vanwege de strategische ligging, de innovatiekracht van de regio en bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen.

Flevoland kiest ervoor om niet af te wachten, maar om actief bij te dragen aan deze nationale opgave. Daarbij koppelen we de ruimtevraag van Defensie aan het perspectief van Rijk en regio.

Het perspectief van Rijk en regio

Flevoland is in 2050 een regio waar het goed vertoeven is. Steden en dorpen zijn levendige en gezonde omgevingen, met een divers aanbod aan woningen, een ruim aanbod aan voorzieningen en volop mogelijkheden voor ontmoeting, samenkomen en omkijken naar elkaar. De bereikbaarheid sluit aan op de groei die de regio heeft doorgemaakt, zowel binnen de regio als vanuit de regio naar omliggende gebieden. Dit zorgt samen met een sterke kennis- en energie-infrastructuur en voldoende werklocaties voor een goede basis voor een florerende economie. Hier maken economische clusters gebruik van door volop duurzame activiteiten te ondernemen. De regio trekt hiermee talent, bedrijvigheid en werkgelegenheid aan.

Bij al deze verschillende ontwikkelingen is het natuurlijk fundament van bodem, water, klimaat en biodiversiteit (mede)bepalend voor waar en hoe welke ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden.

*Strategische Agenda Flevoland
Over de Brug komen 2023*

Samenwerking als motor voor maatschappelijke waarde

In de samenwerking tussen Defensie en Flevoland betekent Dual use dat militaire voorzieningen en diensten maatschappelijke meerwaarde bieden. Denk aan versterking van de arbeidsmarkt, innovatie, infrastructuur én leefkwaliteit. Meervoudig ruimtegebruik behoort ook tot de mogelijkheden.

De definitie van defensie:

Dual use goederen zijn producten, technologieën of software die voor zowel civiele als militaire toepassingen gebruikt kunnen worden. Dit betekent dat ze ingezet kunnen worden voor normale vreedzame doeleinden maar ook voor de productie van wapens of andere militaire toepassingen.

Of het nu gaat om versterking van de regionale economie, verduurzaming van de infrastructuur, innovaties op het snijvlak van civiel en militair (ruimte)gebruik of het versterken van het vestigingsklimaat, een gezamenlijke inzet kan leiden tot een betere balans tussen nationaal belang en regionale ontwikkeling.

Dit vraagt om zorgvuldige afwegingen: het beschermen van de leefkwaliteit van inwoners en het borgen van veiligheid.

Military Innovation by Doing (MIND)

In een MINDBase werken Defensie, bedrijven, kennisinstellingen en overheden samen aan technologische innovaties op het gebied van veiligheid. Per landsdeel komt er een MINDBase. Landsdeel NW moet nog een MINDBase krijgen. Utrecht en Flevoland trekken hierin samen op.

4. Defensie

Een aantal Defensieonderdelen krijgt in Flevoland een plek.

Concentratie ondersteunende eenheden – kazerne

Een kazerne van ca. 570 ha waar de ondersteunende diensten voor Defensie worden gecombineerd. Daarbij gaat het om de geneeskundige diensten, logistiek en information manoeuvre waarvoor opleiding en praktijk bij elkaar worden gebracht. Het gaat om ongeveer 7.000 defensiemedewerkers waarvan er circa 1.800 op locatie gelegerd kunnen worden.

Jachtvliegtuigcapaciteit

Het toelaten van ca 2300 sorties voor het oefenen met jachtvliegtuigen. Hierbij wordt ook een Main Operating Base (MOB) gerealiseerd van 60 tot 90 ha waar een squadron zijn plek krijgt met bijbehorende faciliteiten. Hiermee komt naar verwachting (directe en indirecte) werkgelegenheid voor circa 450 personen.

Laagvlieggebied helikopters

Het laagvliegen met helikopters oefenen. Het betreft uitbreiding van de bestaande gebieden zodat er meer ruimte en meer variatie in het oefenen kan worden geboden.

Onbemande cargo drones

De cargo drones worden in Deelen gestationeerd. Vanuit daar bestaan er verbindingen met de kennishubs te Marknesse – het MITC (en Twente).

5. De eerste stap

Van inzichten naar interventies

Deze eerste stap - het creëren van inzicht - markeert het startpunt van samenwerking tussen Defensie en de regio.

De beschrijving van de defensieonderdelen in Flevoland laat zien hoe ingrijpend de ruimtelijke impact kan zijn, maar ook welke maatschappelijke kansen er kunnen ontstaan.

We brengen de inzichten per defensieonderdeel in beeld:

- de defensie opgave
- de situatie in Flevoland
- de raakvlakken waarvoor interventies gewenst zijn

Hiermee leggen we de basis voor het vervolgproces.

Defensie

Overkoepelend

Flevoland

Om Nederland veilig te houden heeft Defensie meer ruimte, personeel en materieel nodig.

Flevoland groeit en bouwt aan haar samenleving: een regio waar het goed wonen, werken en recreëren is.

Werkgelegenheid en voorzieningen zijn achtergebleven bij de groei van de bevolking en het aantal woningen.

Opgaven die we in samenhang oppakken, liggen bij:

- vitale steden en dorpen
- toekomstbestendige regionale economie
- robuust natuurlijk fundament

Verkennen hoe de Defensieopgave, de opgaven in Flevoland en afspraken in lopende trajecten elkaar kunnen versterken:

- De woon-werkbalans in de regio verbeteren met de extra werkgelegenheid en uitwerken wat dit betekent voor de bereikbaarheid, de pMIRT en de woningbouwprogrammering;
- Regionale en lokale economie stimuleren: (toe)leveranciers, onderhoud, terreinbeheer;
- Inzetten op hightech, digitalisering en innovatie, gekoppeld aan clusterontwikkeling;
- De logistiek/mobiliteit in verband met de komst van de verschillende Defensieonderdelen naar Flevoland inzichtelijk maken, mede gelet op overlast, doorstroming en veiligheid zowel nabij de locatie van de defensieonderdelen, als de impact in een groter gebied, waaronder de relaties met omliggende provincies A6, A27, N301, A28, N302, N50 en Lelylijn;
- Flevoland inbedden in het (internationale) militaire transportnetwerk, zowel over de weg (smart mobility), het spoor (spooreplacement NS/defensie), over het water (Flevokust en Kornwerderzand) en via de lucht (Luchthaven Lelystad);
- Verkennen Safety-campus met veiligheidsregio;
- Bijdragen aan de verbetering van de omgevingskwaliteit, waaronder water, bodem en biodiversiteit in Flevoland met de komst van defensieonderdelen;
- Realiseren van een stabiele, veilige en adaptieve infrastructuur voor energie en data;
- Een strategische alliantie met het RVB vormgeven.

Defensie

Dual use

Flevoland

Defensie werkt bij haar opgave samen met (inter)nationale partners, de samenleving en het bedrijfsleven. Focus ligt op innovaties met zowel civiele als militaire toepassingen (dual-use).

Opgaven worden in samenhang bekeken, om win-win te creëren. Dual use en meervoudig (ruimte)gebruik is uitgangspunt: slimme integrale oplossingen die meerdere doelen dienen.

Vervlechting en gedeeld gebruik van ruimte, functies, mensen en innovatie:

- Nagaan wat dual use kan betekenen voor landbouw, natuur en recreatie, water, archeologie, beheer en onderhoud, circulair bouwen, energie, regionale leveranciers en lokale grondstoffen en voedsel;
- Verder implementeren en uitrollen van het Security Fund/Sec Fonds en EFRO in Flevoland samen met ROM Horizon, zodat start-ups en scale-ups die bijdragen aan innovatieoplossingen worden ondersteund;
- Samen met ROM Horizon een 'MINDBase' inrichten als frontoffice voor trajecten/initiatieven waarbij het bedrijfsleven samenwerkt met Defensie;
- Arbeidsmarkt & opleidingen: gedeelde opleidingen, hybride functies (reservisten). Aansluiting zoeken bij het aanwezige onderwijs. Mogelijk maken dat werknemers kunnen in-, uit- en doorstromen van en naar Defensie en hun loopbaan kunnen ontwikkelen in de regio;
- Digitalisering, Innovaties en Technologie bij: zorg, logistiek, landbouw, smart mobility en de maakindustrie;
- Intensiveren van samenwerking van hightech met Defensie. Met focus op AI, cybersecurity en drones met daarbij specifieke aandacht voor de High Tech campus Almere inclusief Mavin, Green Tech Campus MRA, campus Lelystad Airport, High Tech Farming (Warmonderhof en Aeres Hogeschool), Maritieme maakindustrie Urk en het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC, inclusief composietencluster) te Marknesse.

Defensie

Kazerne

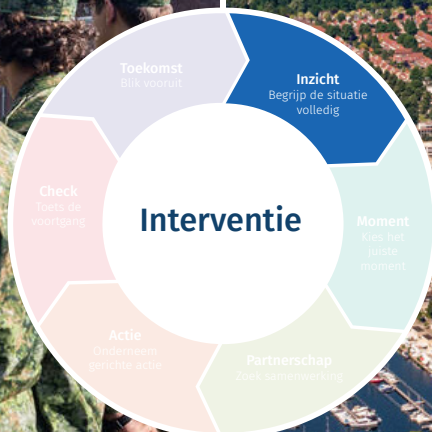
Flevoland

Concentratie van ondersteunende diensten in een campusmodel:

- combinatie opleiding en praktijk voor zowel logistiek, cyber en gezondheid;
- centraal gelegen, goed bereikbaar voor personeel.

Inrichtingsprincipes voor de defensiebasis:

zelfvoorzienend, klimaatadaptief, circulair, biobased, natuurinclusief, energiezuinig en hernieuwbaar.

Nu agrarisch gebied met o.a. veehouderij en recreatie. Bodem en (drink) water, natuur en stikstof zijn actuele opgaven. Er is overschot aan duurzame energie, maar ook netcongestie. In de omgeving: meerdere logistieke bedrijventerreinen, forse opgaven woningbouw, bereikbaarheid en voorzieningen.

Samen met regio invullen inrichtings- en gebruiksprincipes.

Verkennen en toepassen innovaties en dual use:

- Digitale weerbaarheid/cyber security van het bedrijfsleven, inclusief digitalisering, informatie en technologie;
- Vervlechting arbeidsmarkt en opleidingen kazerne met regio;
- Versterking zorgsector;
- (Drink)waterbesparing, productie uit alternatieve bronnen en hergebruik;
- Gebruik lokale grondstoffen (o.a. zandwinning uit Wolderwijd);
- Energieconcept gebaseerd op decentrale opwek, opslag en gebruik.

Aansluiten en bijdragen aan gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied in de regio:

- Ontzorgen van zittende agrariërs (1 contactpersoon per agrariër, van huidige naar nieuwe situatie, zo snel mogelijk helderheid);
- Voorrang voor zittende agrariërs als zij moeten verplaatsen (afspraken met RVB);
- Inzetten vrijkomende stikstofruimte voor Flevolandse stikstofopgave en PAS-melders;
- Maatregelen treffen vanwege impact op logistiek/mobiliteit (overlast, doorstroming en veiligheid: OV en Knooppunt N302-N305, A27 en A28-Hoevelaken-Nijkerk), in overleg met Gelderland;
- Aansluiten bij Europese transportroutes voor materieel en troepen, zowel over de weg als via het spoor (Harderwijk);
- Verkennen bijdrage Connectie Europe Facility Transport.

Defensie

Het toelaten van ca. 2300 sorties voor het oefenen met jachtvliegtuigen. Hierbij wordt ook een Main Operating Base (MOB) gerealiseerd van 60 tot 90 ha waar een squadron zijn plek krijgt met bijbehorende faciliteiten. Hiermee komt naar verwachting (directe en indirecte) werkgelegenheid voor circa 450 personen.

Jachtvliegtuigcapaciteit

Flevoland

Lelystad Airport (LA) is de drukste General Aviation luchthaven van Nederland. Opleiding, sport en zakelijk vliegen, rondvluchten, elektrisch vliegen, medische vluchten en onderhoud helikopters en vliegtuigen. Het luchthavenbesluit van 2015 biedt LA ruimte voor groothandelsverkeer, waarom er luchtverkeersleiding is.

Invulling geven aan:

- Inzichtelijk maken wat de komst van de jachtvliegtuigen betekent voor de burgerluchtvaart (groothandelsverkeer en general aviation) en de al aanwezige voorzieningen daarvoor (militair medegebruik);
- Beperken van de effecten op het woon-, werk- en leefklimaat (waaronder mens en vee):
 - optimalisatie routes en gebruik (relatie met wonen en milieu) om de effecten zoveel mogelijk te voorkomen;
 - ruimhartig mitigeren en compenseren van effecten die niet voorkomen kunnen worden.
- Onderzoeken aansluiting bij de afspraken die Lelystad Airport met de omliggende agrariërs heeft gemaakt: het Luchthavenfonds (inclusief monitoring en schaderegeling), het Fonds Lelystadse Boer (beheer openbare ruimte en lokale producten in catering) en de Intentieovereenkomst Duurzaam Energiesysteem in Lelystad;
- Ontzorgen van zittende agrariërs (1 contactpersoon per agrariër, van huidige naar nieuwe situatie, zo snel mogelijk helderheid en ruimhartige compensatie);
- Voorrang voor zittende agrariërs als zij moeten verplaatsen (afspraken met RVB).
- Onderzoeken gevolgen voor programmering en invulling Lelystad Airport Bedrijventerrein (LAB)
- Vervlechting arbeidsmarkt en opleidingen op de luchthaven met Defensie
- Aansluiten bij Europese transportroutes voor materieel en troepen, zowel over de weg als via het spoor (rangeerterrein), over water (Flevokust Haven en Kornwerderzand) en via de lucht.

Defensie

Flevoland

- Maatregelen treffen vanwege impact op logistiek/mobiliteit (calamiteiten, doorstroming en veiligheid) (OV, knooppunt N302/N305, (dubbele) aansluiting op A6 (afslag 9), versnelde verbreding A6 tussen Almere-Buiten en Lelystad en verdubbeling N50).
- Verkennen van de bevoorrading van jachtvliegtuigen op LA, in het bijzonder de aanvoer van kerosine (per buis, over de weg, over water (via Flevokust))
- Toepassen van innovaties en dual use op het vlak van energie, (blus)water en informatie technologie (IT), o.a.: (drink)waterbesparing, productie uit alternatieve bronnen en hergebruik;
- Verkennen mogelijkheden digitale weerbaarheid/cyber security van de luchthaven en het squadron, inclusief voorzieningen voor digitalisering (o.a. datacenter(s)), informatie en technologie.

Laagvlieggebied helikopters

Defensie

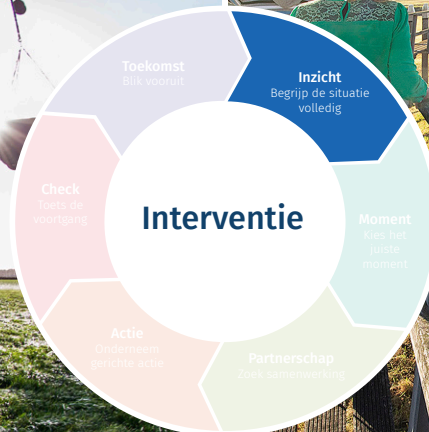
Helikopterpiloten moeten onder realistische omstandigheden trainen in laagvliegen om buiten vijandelijk zicht en radar te blijven. Zonder deze training is operationele inzetbaarheid en veiligheid van personeel niet gegarandeerd.

Flevoland

Het laagvlieggebied ligt onder de routes van Lelystad Airport.

Laagvliegen veroorzaakt onvermijdelijk geluidsoverlast en beïnvloedt de leefomgeving, vooral rond stiltegebieden, werelderfgoed Schokland en recreatiezones.

Laagvliegen mag niet boven stedelijk gebied.

Het nieuwe laagvlieggebied mag niet leiden tot een beperking van de luchtzijdige ontsluiting van Lelystad Airport.

Flevoland wil met Defensie samen invulling geven aan:

- Spelregels ontwikkelen voor routes, tijden en hoogtes om de overlast zo veel mogelijk te beperken én voorspelbaar te maken;
- Overleg over nieuwe ontwikkelingen zoals verstedelijking, recreatie en infrastructuur.

Onbemande cargo drones

Defensie

Drones spelen een cruciale rol bij militaire operaties. Defensie ontwikkelt een nationaal drone-ecosysteem. Nederland wil koploper zijn op het gebied van drones: innovatie, productie en opschalen ervan. Met het Droneboost Programma van I&W wordt naast Defensie en veiligheid, de ontwikkeling en implementatie van het Nederlands drone ecosysteem versneld.

Flevoland

Het Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) te Marknesse maakt deel uit van het nationaal drone-ecosysteem. Op het MITC wordt getest en geoefend met (on)bemande luchtvaartuigen en voertuigen. Daarnaast is er een drone opleidingscentrum en securitycentrum (satelliet) communicatietechnologie).

Flevoland wil samen met Defensie:

- Het MITC als onderdeel van het nationaal drone-ecosysteem versterken in de breedte van het Droneboost Programma;
- De innovatie en technologische ontwikkelingen in de regio uitrollen, toepassen en opschalen (scale-ups);
- Mogelijkheden verkennen van gebruik door defensie van de andere faciliteiten van het MITC zoals het cybersecurity laboratorium en de te realiseren campus;
- De relatie van het MITC met de nieuwe kazerne en jachtvliegtuigen verkennen en ontwikkelen;
- Verkennen hoe drone-technologie naast veiligheid kan bijdragen aan efficiënte logistiek, maritiem gebruik, snellere hulpverlening, duurzame landbouw en een verbeterde inspectie van infrastructuur in Flevoland, als onderdeel van het Droneboost Programma.